

การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

PRODUCING GRADUATES OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE INTELLECTUAL AND MORAL DEVELOPMENT GROUP WITH RELIGIOUS PRINCIPLES

พระครูปลัดจักรพล อาจารย์สุโก (เทพา)¹, พระราชสุทิวชิระเมธี ชัยยันต์ จตตาลโย (สืบกระพันธ์)²

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Phrakhrupalad Charkrapol Acharashubho Thepa (Thepa, P. C. A.)¹, Phrarajsuddhivajiramedhi Chaiyan

Chattalayo Suebkrapan (Suebkrapan, P. C. C)²

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

Correspondence Author Email: chakrapol.the@mbu.ac.th¹, chaiyan.sueb@mbu.ac.th²

(Received : April 30, 2025; Edit : May 9, 2025; accepted : May 12, 2025)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มประชากรคือ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จาก 11 แห่ง รวมทั้งสิ้น 1,100 รูป/คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบโควตา (Quota Sampling) แบ่งตามภูมิภาค และคำนวณกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของยามานะ ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 300 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต ทั้งนักศึกษา คณาจารย์ ผู้ใช้บัณฑิต และผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และทดสอบความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's alpha) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าที และค่าความน่าจะเป็น (p-value)

ผลการวิจัยพบว่า สภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตในภาพรวมอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้านคุณลักษณะของผู้เรียนเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (Creative and Productive Characteristics of Learners: CCPR) ทั้งในมิติด้านจริยธรรม ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และความรับผิดชอบต่อสังคม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาเพศชาย อายุระหว่าง 20-25 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี นัถือศาสนาพุทธ และมีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาเกินกว่า 1 ปี ประเด็นสำคัญสะท้อนให้เห็นว่าการนำหลักศาสนามาบูรณาการในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษามีสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตทั้งด้านปัญญาและคุณธรรม ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ในการพัฒนารูปแบบและนโยบายด้านการจัดการศึกษาเชิงคุณธรรมในระดับอุดมศึกษาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การผลิตบัณฑิต, สถาบันอุดมศึกษา, ศาสนา

Abstract

This research aimed to study the desirable conditions for the production of graduates in higher education institutions emphasizing the development of wisdom and virtue through religious principles. A quantitative research methodology was employed, using a survey research design. The target population comprised 1,100 students from 11 campuses of Mahamakut Buddhist University, with the sample group of 300 stakeholders—students, faculty members, curriculum planners, graduate users, and Buddhist scholars—selected through quota and multi-stage sampling techniques. A structured questionnaire with a 5-point rating scale was used as the research instrument, validated for content by five experts and tested for reliability using Cronbach's alpha coefficient. Data were analyzed using descriptive and inferential statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, t-values, and p-values.

The findings revealed that the overall desirable conditions of graduate production were at a high level, especially in terms of creative and productive learner characteristics (CCPR), including ethics, knowledge, creativity, and social responsibility. The majority of respondents were male undergraduate students aged between 20–25 years, predominantly Buddhist, with over one year of experience practicing religious teachings. The study highlights the significant role of integrating religious principles in higher education to enhance both intellectual and moral dimensions of graduates. The results provide valuable insights for the development of effective educational models and moral-based policies in higher education institutions.

Keyword: Producing Graduates, Higher Education Institution, Religious

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง “การพัฒนากระบวนการทัศน์เชิงสร้างสรรค์การผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ผ่านสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2566 สถาบันอุดมศึกษามีพันธกิจสำคัญในการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ในวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรมสอดคล้องกับแผนพัฒนา อุดมศึกษา พ.ศ. 2566–2570 โดยเน้นการจัดการศึกษาแบบ Demand-driven และผลลัพธ์ที่เน้นสมรรถนะจริง (กองยุทธศาสตร์ และแผนงาน, 2565) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในฐานะมหาวิทยาลัยกลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ได้พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรเพื่อผสมผสานหลักศาสนากับวิชาการให้ตอบสนองสังคมที่เปลี่ยนแปลง (กองนโยบายและแผน, 2566) อย่างไรก็ตาม ปัญหายังคงอยู่ที่กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎีมากกว่าการบูรณาการหลักศาสนาเพื่อพัฒนาสติปัญญา และคุณธรรมอย่างแท้จริง (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565) ดังนั้นการพัฒนากระบวนการทัศน์เชิงสร้างสรรค์จึงเป็น สิ่งจำเป็นเพื่อยกระดับคุณภาพการผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะยาว

แม้ว่าสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา เช่น มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จะมีนโยบายในการบูรณาการหลักศาสนาเข้ากับการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน และตอบสนองต่อนโยบายการปฏิรูปอุดมศึกษา (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, 2565; กองนโยบายและแผน, 2566) แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่ากระบวนการผลิตบัณฑิตของ มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ ยังคงเน้นการถ่ายทอดความรู้เชิงทฤษฎีมากกว่าการพัฒนาสติ ปัญญา คุณธรรม และสมรรถนะที่สอดคล้อง กับสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2565) อีกทั้งยังขาดกรอบแนวทางที่เป็นระบบ ชัดเจนในการเชื่อมโยงหลักศาสนากับการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

ช่องว่างการวิจัยที่สำคัญ คือ การขาด “กระบวนการทัศน์เชิงสร้างสรรค์” ที่พัฒนาบัณฑิตให้มีทั้งความรู้ทางวิชาการและ คุณธรรมตามหลักศาสนาอย่างสมดุล เพื่อตอบสนองเป้าหมายของแผนพัฒนาอุดมศึกษาระดับใหม่ (พ.ศ. 2566–2570) และความ ต้องการของตลาดแรงงานที่เน้นผลลัพธ์และความสามารถเชิงปฏิบัติจริง (กองยุทธศาสตร์และแผนงาน, 2565) ดังนั้น การพัฒนา กระบวนการทัศน์การผลิตบัณฑิตในลักษณะสร้างสรรค์โดยบูรณาการหลักศาสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นแนวทางการจัด การศึกษาที่สามารถขับเคลื่อนภารกิจหลักของสถาบันได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในยุค Reinventing University

โจทย์ในการวิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนา ปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนาเป็นอย่างไร ในข้อนี้บริบทที่พึงประสงค์จะสะท้อนถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงแนว ทางการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา โดยการนำกระบวนการทัศน์ตามแนว พุทธด้วยหลักพุทธธรรม 4 มาบูรณาการเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมยุคใหม่ โดยการศึกษาและวิเคราะห์สภาพ ปัจจุบันจะช่วยให้สามารถระบุช่องว่าง (gaps) ระหว่างการเรียนการสอนในปัจจุบันและเป้าหมายที่ต้องการ อาทิ การปรับตัวสู่ กระบวนการทัศน์ที่มุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์และการสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดกระบวนการทัศน์การสร้างบัณฑิตตามแนวมาตรฐานการศึกษาด้านคุณภาพบัณฑิต การผลิตและพัฒนากำลังคน การ วิจัย และนวัตกรรม ถือเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ กระบวนการทัศน์ในการสร้างบัณฑิตใน ยุคปัจจุบันจึงต้องเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผ่านการสร้างหลักสูตรที่ตอบสนองต่อ แผนการศึกษาแห่งชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) และแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดนครพนม เพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษ และภาษาประเทศคู่ค้า

อย่างน้อยหนึ่งภาษานั้น เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดแรงงาน ทั้งนี้ ปัจจัยประชากร เช่น เพศ อายุ อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ และศาสนา มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนากำลังคนอย่างมีประสิทธิภาพ (Cantiello et al., 2015) นอกจากนี้ กระบวนทัศน์การสร้างบัณฑิตยังให้ความสำคัญกับการผลิตผู้เรียนที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ ตัวอย่างเช่น การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ด้านการเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farming) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้สามารถปรับตัวกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บทบาทของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างจริงจัง ศาสตราจารย์นายแพทย์อุดม คชินทร (2559) ได้เสนอว่า สถาบันอุดมศึกษาควรปฏิรูประบบการเรียนการสอนจากแบบดั้งเดิม ให้บัณฑิตได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการ ปฏิรูประบบการวิจัยให้ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ และทบทวนบทบาทของมหาวิทยาลัยด้วยการสร้างจุดแข็งและเครือข่ายมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ปัญหาคุณภาพบัณฑิตในปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งแก้ไข โดยเฉพาะการผลิตบัณฑิตและผลงานวิจัยที่ยังไม่ตรงกับความต้องการของประเทศ (ธนากรโลก, 2555; สุวรรณิ คำมัน, 2560) ทั้งนี้ พบว่าทักษะภาษาอังกฤษของนักศึกษายังคงอยู่ในระดับต่ำ ขาดทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางเทคนิค และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อความท้าทายดังกล่าว มีการกำหนดมาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิตตามแนวทางจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2557) เพื่อให้การผลิตบัณฑิตในอนาคตมีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

กระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์กับการผลิตบัณฑิตการผลิตบัณฑิตในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยกระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพเชิงคิดอย่างรอบด้าน ทั้งในด้านการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงผลิตภาพ และการคิดอย่างมีความรับผิดชอบ ซึ่งรวมเรียกว่า CCPR Model (Critical, Creative, Productive, and Responsible) (Chaiwaing et al., 2019) โดยคุณลักษณะทั้งสี่นี้เชื่อว่าจะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองอย่างไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยม ประการแรก คือ การคิดวิเคราะห์ (Critical Mind) ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมบริโภคนิยม ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง เพื่อเข้าใจสภาพความเป็นจริงอย่างมีเหตุผลและไม่หลงเชื่อการโฆษณาชวนเชื่อทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม (Chaiwaing et al., 2019) ประการที่สอง คือ การคิดสร้างสรรค์ (Creative Mind) ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการคิดวิเคราะห์ โดยผู้เรียนควรสามารถสร้างแนวคิดใหม่ ๆ หรือแนวทางที่เป็นนวัตกรรมให้กับตนเองและสังคม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Chaiwaing et al., 2019) ประการที่สาม คือ การคิดผลิตภาพ (Productive Mind) หลังจากการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์แล้ว ผู้เรียนต้องสามารถนำแนวคิดเหล่านั้นไปสู่การปฏิบัติจริง สร้างผลงานที่เป็นรูปธรรมและมีคุณค่า เป็นการยืนยันถึงความสามารถและศักยภาพของตนเอง (Chaiwaing et al., 2019) และสุดท้าย คือ การคิดอย่างมีความรับผิดชอบ (Responsible Mind) ซึ่งหมายถึงการมีจิตสำนึกต่อหน้าที่ของตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมภายนอก อันเป็นรากฐานของคุณธรรมและจริยธรรม (Thadphoothon, 2022) ในการเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนตาม CCPR Model วิธีการจัดการเรียนการสอนจึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม โดยมี 4 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้แบบ Criticality-Based ซึ่งเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ โดยให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะข้อมูลข่าวสาร ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และสร้างความมั่นใจในตนเอง (Gervais et al., 2023) 2) การจัดการเรียนรู้แบบ Creativity-Based ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการคิดใหม่ ๆ การสร้างมุมมองใหม่ และการค้นหาทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ในตนเอง (Sangkhamanon, 2022)

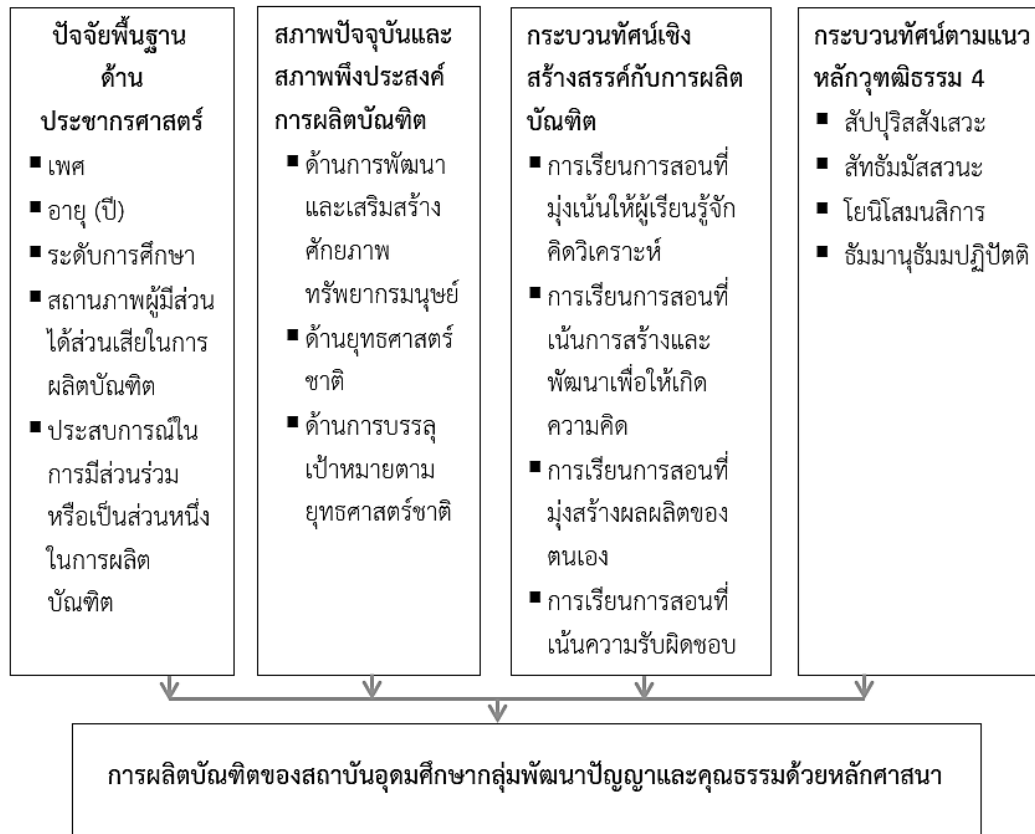
การพัฒนากระบวนทัศน์ตามแนวพุทธด้วยหลักกุฎติธรรม 4 การพัฒนากระบวนทัศน์ตามแนวพุทธด้วยหลักกุฎติธรรม 4 เป็นการนำแนวทางของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร เพื่อพัฒนากระบวนทัศน์การดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในยุคปัจจุบัน แนวคิดนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของ "พุทธกระบวนทัศน์" (Buddhist Paradigm) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างการมองโลกและการแก้ไขปัญหาอย่างลึกซึ้งและสมดุล ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ถูกขับเคลื่อนด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563) ในอดีตแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโลก จนส่งผลให้เกิดกระแสบริโภคนิยมและการเปลี่ยนแปลงทาง

เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม หลายฝ่ายรวมถึงนักวิทยาศาสตร์เริ่มตระหนักถึงข้อจำกัดของกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ และแสวงหาทางเลือกใหม่ในการแก้ไขปัญหา หนึ่งในทางเลือกสำคัญคือการหันมาใช้พุทธกระบวนทัศน์ ซึ่งเน้นความเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและโลกอย่างลึกซึ้งบนพื้นฐานของสติปัญญาและการพิจารณาอย่างรอบคอบ (A.II.145; อก.จตุกก.21/248/332)

หลักพุทธธรรม 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) สัมปยุตตสังสวะ (การคบหากับบัณฑิต) 2) สัทธัมมัสสวนะ (การฟังธรรมอันถูกต้อง) 3) โยนิโสมนสิการ (การใคร่ครวญอย่างแยบคาย) และ 4) อัมมานุอัมมปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรมตามธรรม) เป็นแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงประทานไว้เพื่อการเจริญงอกงามทั้งทางโลกและทางธรรม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563) หลักธรรมเหล่านี้เปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางปัญญาที่สามารถนำมาปรับใช้ในทุกยุคสมัย เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และคุณธรรมจริยธรรม การบูรณาการหลักพุทธธรรม 4 เข้ากับการพัฒนาบัณฑิตและบุคลากรในองค์กร จึงเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาและการสร้างสำนึกในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง โดยเน้นให้มีการศึกษาหาความรู้ที่ถูกต้อง การคิดอย่างมีเหตุผล การปฏิบัติอย่างถูกต้องตามหลักธรรม และการคบหากับบุคคลที่มีคุณธรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามทั้งส่วนตนและส่วนรวม อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับบุคคลและสังคม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ใช้สถิติพรรณนาและการวิเคราะห์แปรผลจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมตัวแปร ได้แก่ (1) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตในด้านการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ประเด็นยุทธศาสตร์ และการบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ (อุดม คชินทร, 2559; สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2565; สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2557) (2) กระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์ (Constructive Paradigm – CCPR Model) ได้แก่ การเรียนรู้แบบ Criticality-Based (Gervais et al., 2023), Creativity-Based (Sangkhamanon, 2022), Productivity-Based (Hoxby & Stange, 2020; Sanmorino & Karimah, 2021) และ Responsibility-Based (Khatami et al., 2022; Suyidno et al., 2019) (3) กระบวนทัศน์ตามแนวพุทธด้วยหลักพุทธธรรม 4 ได้แก่ สัมปยุตตสังสวะ, สัทธัมมัสสวนะ, โยนิโสมนสิการ, และอัมมานุอัมมปฏิบัติ (อก.จตุกก.21/248/332) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563, หน้า 332; A.II.145; สาริณี อาษา, 2564; พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุณ, 2563) ซึ่งทั้งหมดนำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การดำเนินการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีการกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาด้านเอกสารภายใต้สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการทำวิจัยประกอบด้วยหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาทุกสาขาวิชา ภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณอันจะนำไปสู่การสนับสนุนการพัฒนารูปแบบจากข้อมูลสภาพบริบททางสังคมปัจจุบันมีนัยสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการที่ส่งผลต่อการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ นักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จาก 11 แห่ง ส่วนกลาง วิทยาเขตและวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 1,100 รูป/คน ซึ่งคัดเลือกโดยระบบโควตา (Quota sampling method) ภูมิภาคละ 100 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต จำนวน 300 คน ได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) (Rahman, et al, 2022) จากนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จาก 11 แห่ง ส่วนกลาง วิทยาเขตและวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 1,100 รูป/คน ซึ่งคัดเลือกโดยระบบโควตา (Quota sampling method) ภูมิภาคละ 100 คน จากจำนวนดังกล่าวหาค่ากลุ่มตัวอย่าง โดยสูตรคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane, 1967) โดยการคำนวณสำเร็จรูปจากเว็บไซต์ Classgist (Cubenmax Systems, 2023) ได้ผลลัพธ์ 293.33 คน การศึกษาในขั้นตอนนี้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 300 คน ซึ่งมากกว่าค่าที่คำนวณได้จากสูตรของยามาเน่ เพื่อป้องกันข้อมูลสูญหาย (Missing data) (Allison, 2003) และ Hair et al. (2014) แนะนำไว้

3. เครื่องมือ

เครื่องมือคือแบบสอบถาม (Questionnaire) การหาค่าความสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน และนำมาปรับปรุง นำไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างแต่มีคุณลักษณะคล้ายครี้งกัน 30 คน นำมาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามกับโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟา (α -coefficient) ของครอนบัก (Cronbach,1990:204) เมื่อผ่านการประเมินค่าความเชื่อมั่นแล้วก็นำไปเก็บข้อมูลเมื่อผ่านการประเมินค่าความเชื่อมั่นแล้วก็นำไปเก็บข้อมูล

4. การเก็บข้อมูล

เก็บข้อมูลโดยแบบสอบถาม กระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์ ด้วยคุณลักษณะของผู้เรียนเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (CCPR student) ในการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนาปลายปิดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ เก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยกลุ่มตัวอย่าง 300 คน การเก็บข้อมูลทำได้ผ่านการรับรองจริยธรรมในคนเท่านั้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (Descriptive Statistics) ด้วย ค่าเฉลี่ยสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าความคลาดเคลื่อน มาตรฐาน ค่าความเชื่อมั่นของตัวแปร (Reliability) และวิเคราะห์ตัวแปรแสดงค่าทางสถิติ ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ค่าที (t-value) และ ค่าพี (p-value) แปรผลและรายงานผล โดยการวิเคราะห์ One-Sample T-test และค่า Standardizer – Cohen's d เพื่อวิเคราะห์

6. จริยธรรมในการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองตามหนังสือรับรองจริยธรรมหมายเลข ว.370/2566 ด้านจริยธรรมในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้วซึ่งการดำเนินการวิจัยได้แสดงในข้อเสนอเพื่อรับพิจารณาและได้มีความเห็นว่าสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมายข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลปัจจัยพื้นฐานด้านประชากรศาสตร์ (Demography) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตบัณฑิต ศาสนา ระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติในฐานะ ศาสนิกของศาสนาที่ตนนับถือ (N = 300)

ประเภทข้อมูล	ข้อมูล	ความถี่ของข้อมูล (คน) (ร้อยละ %)	Mean	S.D.
เพศ: GEN	ชาย	175 (58.30)	1.417	±0.494
	หญิง	125 (41.70)		
	รวม	300 (100)		
อายุ (ปี): AGE	≤ 19	15 (5.00)	2.463	±0.867
	20-25	191 (63.70)		
	26-30	34 (11.30)		
	≥ 31	60 (20.00)		
	รวม	300 (100)		

ประเภทข้อมูล	ข้อมูล	ความถี่ของข้อมูล (คน) (ร้อยละ %)	Mean	S.D.
ระดับการศึกษา: EDU	ต่ำกว่ามัธยมปลาย หรือเทียบเท่า	12 (4.00)	2.167	±0.589
	ปริญญาตรี	245 (81.70)		
	ปริญญาโท	24 (8.00)		
	ปริญญาเอก	19 (6.30)		
	รวม	300 (100)		
สถานภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต: SGP	ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและปรัชญา	15 (5.00)	4.517	±1.108
	ระดับอุดมศึกษา			
	คณาจารย์หรือผู้วาง	11 (3.70)		
	แผนการบริหารจัดการ			
	หลักสูตร			
	ผู้ปกครอง	20 (6.70)		
	ผู้ใช้บัณฑิต	15 (5.00)		
	นักศึกษา	236 (78.60)		
	อื่น ๆ	3 (1.00)		
	รวม	300 (100)		
ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตบัณฑิต: EGP	ระยะเวลา น้อยกว่า 1 ปี	55 (18.30)	2.257	±0.804
	ระยะเวลา 1 – 2 ปี	126 (42.00)		
	ระยะเวลา 3 – 4 ปี	106 (35.3)		
	ระยะเวลา 5 ปี ขึ้นไป	13 (4.3)		
	รวม	300 (100)		
ศาสนา: REL	ศาสนาพุทธ	269 (89.70)	1.103	±0.305
	ศาสนาอื่น ๆ	31 (10.30)		
	รวม	300 (100)		
ระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติในฐานะศาสนิกของศาสนาที่ตนนับถือ	ไม่เคยปฏิบัติตามคำสอนใด ๆ เลย	8 (2.70)	3.070	±0.605
	น้อยกว่า 1 ปี	15 (5.00)		
	1-5 ปี	182 (60.6)		
	6 ปี ขึ้นไป	95 (31.7)		
	รวม	300 (100)		

การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานด้านประชากรศาสตร์จากการวิจัยการศึกษาครั้งนี้ของผู้ตอบแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็นหลายประเด็นดังนี้

1. เพศ (GEN) ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายจำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 58.30 และเพศหญิงจำนวน 125 คน คิด

เป็นร้อยละ 41.70 โดยมีค่าเฉลี่ย 1.417 และค่า S.D. $\pm$ 0.494 สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มากกว่าเพศหญิงอย่างชัดเจน

2. อายุ (AGE) ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุน้อยกว่า 19 ปี มีจำนวน 15 คน (ร้อยละ 5.00) โดยมีค่าเฉลี่ยอายุอยู่ที่ 2.463 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) $\pm$ 0.867 กลุ่มอายุ 20-25 ปี มีจำนวนมากที่สุด คือ 191 คน (ร้อยละ 63.70) กลุ่มอายุ 26-30 ปี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 11.30) กลุ่มที่มีอายุ 31 ปีขึ้นไป มีจำนวน 60 คน (ร้อยละ 20.00) จากข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 20-25 ปี

3. ระดับการศึกษา (EDU) ผู้ที่มีการศึกษาดำรงมัธยมปลายหรือเทียบเท่า มีจำนวน 12 คน (ร้อยละ 4.00) มีค่าเฉลี่ย 2.167 และค่า S.D. $\pm$ 0.589 ผู้ที่จบปริญญาตรี จำนวน 245 คน (ร้อยละ 81.70) เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ระดับปริญญาโท มีจำนวน 24 คน (ร้อยละ 8.00) ปริญญาเอก มีจำนวน 19 คน (ร้อยละ 6.30) จากข้อมูลนี้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี

4. สถานภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการผลิตบัณฑิต (SGP) ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาและปรัชญาระดับอุดมศึกษา มีจำนวน 15 คน (ร้อยละ 5.00) โดยมีค่าเฉลี่ย 4.517 ค่า S.D. $\pm$ 1.108 โดยมีคณาจารย์หรือผู้วางแผนการบริหารจัดการหลักสูตรจำนวน 11 คน (ร้อยละ 3.70) ผู้ปกครอง จำนวน 20 คน (ร้อยละ 6.70) ผู้ใช้บัณฑิต จำนวน 15 คน (ร้อยละ 5.00) นักศึกษา จำนวน 236 คน (ร้อยละ 78.60) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตบัณฑิต

5. ประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมหรือเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตบัณฑิต (EGP) กลุ่มที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 1 ปี มีจำนวน 55 คน (ร้อยละ 18.30) มีค่าเฉลี่ย 2.257 ค่า S.D. $\pm$ 0.804 และกลุ่มที่มีประสบการณ์ 1-2 ปี มีจำนวน 126 คน (ร้อยละ 42.00) ประสบการณ์ 3-4 ปี จำนวน 106 คน (ร้อยละ 35.3) ประสบการณ์ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 13 คน (ร้อยละ 4.3) ข้อมูลนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์การมีส่วนร่วมในระยะเวลา 1-2 ปี

6. ศาสนา (REL) กลุ่มตัวอย่างที่นับถือศาสนาพุทธมีจำนวน 269 คน (ร้อยละ 89.70) เป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ศาสนาอื่น ๆ มีจำนวน 31 คน (ร้อยละ 10.30) โดยมีค่าเฉลี่ย 1.103 และค่า S.D. $\pm$ 0.305 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นศาสนิกชนในศาสนาพุทธ

7. ระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติในฐานะศาสนิกของศาสนาที่ตนนับถือ ผู้ที่ไม่เคยปฏิบัติตามคำสอนใด ๆ เลย มีจำนวน 8 คน (ร้อยละ 2.70) โดยมีค่าเฉลี่ย 3.07 ค่า S.D. $\pm$ 0.605 และผู้ที่มีประสบการณ์ในการฝึกปฏิบัติอย่างน้อย 1 ปี มีจำนวน 15 คน (ร้อยละ 5.00) ผู้ที่ฝึกปฏิบัติในช่วง 1-5 ปี มีจำนวน 182 คน (ร้อยละ 60.60) ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด กลุ่มที่ฝึกปฏิบัติมากกว่า 6 ปีขึ้นไป มีจำนวน 95 คน (ร้อยละ 31.70)

จากวัตถุประสงค์การวิจัยที่มุ่งศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงบริบทเชิงประชากรศาสตร์ที่มีนัยสำคัญต่อการวางแผนทางการผลิตบัณฑิตที่สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของผู้มีส่วนร่วม โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 20-25 ปี กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี และมีสถานภาพเป็นนักศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการผลิตบัณฑิตในระดับอุดมศึกษา อีกทั้งยังมียุทธศาสตร์ในการมีส่วนร่วมกับการบริหารการผลิตบัณฑิตประมาณ 1-2 ปี และนับถือศาสนาพุทธโดยมีการฝึกปฏิบัติศาสนาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 1-5 ปี

การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในแต่ละมิติ ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่มีความชัดเจน โดยเฉพาะในด้านอายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพทางวิชาการ ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและการรับรู้เกี่ยวกับสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตแบบบูรณาการหลักศาสนา ทั้งนี้ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ปรากฏยังแสดงถึงความหลากหลายภายในกลุ่มตัวอย่างที่สามารถสะท้อนความคิดและประสบการณ์จากหลายมุมมอง อันเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบรูปแบบการผลิตบัณฑิตที่มีความครอบคลุมและเหมาะสมต่อบริบทของผู้เรียนและผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการศึกษาอย่างแท้จริง

ตาราง 2 การวิเคราะห์ระดับความเห็นการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา (Ideal Situation of Producing Graduates of Higher Education Institutions of the Intellectual and Moral Development Group with Religious Principles) (N=300)

โค้ด Code	ข้อมูลความเห็น	ระดับความเห็นต่อสภาพพึงประสงค์			
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ Rank
CSIS	สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิต	4.683	0.488	มากที่สุด	
HC	ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์	4.704	0.482	มากที่สุด	1
NS	ด้านยุทธศาสตร์ชาติ	4.692	0.486	มากที่สุด	2
AG	ด้านการบรรลุเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ชาติ	4.653	0.497	มากที่สุด	3
CCPR	กระบวนการต้นเชิงสร้างสรรค์	4.703	0.469	มากที่สุด	
CB	การเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์	4.718	0.458	มากที่สุด	2
CR	การเรียนการสอนที่เน้นการสร้างและพัฒนาเพื่อให้เกิดความคิด	4.682	0.480	มากที่สุด	4
PR	การเรียนการสอนที่มุ่งสร้างผลผลิตของตนเอง	4.692	0.480	มากที่สุด	3
RE	การเรียนการสอนที่เน้นความรับผิดชอบ	4.720	0.457	มากที่สุด	1
PVCA	กระบวนการต้นตามแนวพุทธด้วยหลักคุณธรรม 4	4.642	0.489		
SA	สัปปุริสสังเสวะ	4.577	0.510	มากที่สุด	4
DD	สัทธัมมัสสวนะ	4.660	0.487	มากที่สุด	3
YO	โยนิโสมนสิการ	4.663	0.480	มากที่สุด	2
DH	ธัมมานุสรมปฏิบัติ	4.670	0.480	มากที่สุด	1
	ผลรวม	4.676	0.482		

จากการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับ “สภาพพึงประสงค์” ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา พบว่าโดยภาพรวมผู้ให้ข้อมูลมีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับ มากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.676 และมีส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.482 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังที่สูงต่อการพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านปัญญา คุณธรรม และการดำเนินชีวิต

เมื่อนำผลการวิเคราะห์มาแยกตามประเด็นย่อย พบข้อมูลที่น่าสนใจในแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะของบัณฑิต

เป็นด้านที่ได้รับการประเมินในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับการเรียนการสอนที่เน้นความรับผิดชอบมากที่สุด (RE: ค่าเฉลี่ย 4.720) รองลงมาคือ การเรียนการสอนที่เน้นการคิดวิเคราะห์ (CB: ค่าเฉลี่ย 4.718) และการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างผลผลิตจากความรู้ของตนเองได้ (PR: ค่าเฉลี่ย 4.692) ขณะที่การเน้นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (CR: ค่าเฉลี่ย 4.682) ก็ยังอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงความมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตที่มีความรับผิดชอบ คิดเป็น และสามารถพึ่งพาตนเองได้

2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์

ผลการประเมินในด้านนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อการผลิตบัณฑิตที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นอันดับแรก (HC: ค่าเฉลี่ย 4.704) ตามด้วยการสนองตอบต่อยุทธศาสตร์ชาติ (NS: ค่าเฉลี่ย 4.692) และ

เป้าหมายตามยุทธศาสตร์ (AG: ค่าเฉลี่ย 4.653) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้จำกัดเพียงด้านวิชาการ แต่ยังมีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศตามนโยบายชาติอีกด้วย

3. ด้านหลักศาสนา

ในมิตินี้ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญกับ “ธัมมานุวัตรปฏิบัติ” เป็นลำดับแรก (DH: ค่าเฉลี่ย 4.670) ซึ่งหมายถึงการปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับธรรมะ ตามมาด้วย “โยนิโสมนสิการ” หรือการพิจารณาอย่างแยบคาย (YO: ค่าเฉลี่ย 4.663) และ “สัทธัมมัสสนา” หรือการฟังธรรมอันดี (DD: ค่าเฉลี่ย 4.660) ขณะที่ “สัพปุริสสังเสว” หรือการคบหาสัตบุรุษ (SA: ค่าเฉลี่ย 4.577) แม้จะได้อันดับสุดท้ายในกลุ่มนี้ แต่ก็ยังอยู่ในระดับความเห็นที่มากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นคุณค่าของการบูรณาการหลักธรรมทางศาสนาอย่างแท้จริงในการพัฒนาบัณฑิต

4. ด้านกระบวนการทัศน์

การประเมินในด้านนี้พบว่า กระบวนทัศน์เชิงสร้างสรรค์ (Creative and Constructive Paradigm – CCPR) ได้รับค่าเฉลี่ยสูงถึง 4.703 สะท้อนถึงแนวโน้มในการสนับสนุนการสร้างแนวคิดใหม่ ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง ขณะที่แนวพุทธด้วยพุทธธรรม (PVCA) ซึ่งเน้นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นก็ได้รับค่าเฉลี่ยสูงเช่นกัน (4.642)

5. สภาพพึงประสงค์โดยรวม

ในการประเมินภาพรวมของสภาพพึงประสงค์ (CSIS) ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับ “มากที่สุด” โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.683 สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์รายด้านที่สะท้อนความคาดหวังสูงต่อการผลิตบัณฑิตที่มีทั้งคุณภาพทางวิชาการ คุณธรรม และสามารถตอบสนองต่อสังคมในระดับต่าง ๆ ได้

การผลการวิจัยในครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า สถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมมีแนวโน้มการผลิตบัณฑิตที่เน้นความสมดุลระหว่างปัญญาและคุณธรรม โดยผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาให้มีความรับผิดชอบ มีทักษะคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และสามารถนำความรู้ไปต่อยอดในเชิงปฏิบัติได้ พร้อมกันนี้ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบัณฑิตในมิติของยุทธศาสตร์ชาติ และหลักธรรมทางศาสนา โดยเฉพาะหลัก “ธัมมานุวัตรปฏิบัติ” และ “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งเป็นหัวใจในการพัฒนาปัญญาและคุณธรรมควบคู่กัน ดังนั้น การผลิตบัณฑิตในอนาคตควรดำเนินไปบนพื้นฐานของกระบวนทัศน์ใหม่ที่สร้างสรรค์ และการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสม เพื่อให้บัณฑิตสามารถดำรงตนในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตในสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรม แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีระดับความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ย = 4.683) โดยเฉพาะในประเด็นการพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะของบัณฑิต การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์ ตลอดจนการบูรณาการหลักธรรมทางศาสนาและการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ที่สร้างสรรค์ ซึ่งสะท้อนถึงแนวโน้มในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพทั้งในด้านวิชาการ จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยอภิปรายตามประเด็นสำคัญดังนี้

1. ด้านการพัฒนาศักยภาพและคุณลักษณะของบัณฑิต

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลให้ความสำคัญสูงสุดกับการเรียนการสอนที่เน้นความรับผิดชอบ (RE) และการคิดวิเคราะห์ (CB) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมพร ชันติวงศ์ (2562) ที่พบว่า บัณฑิตในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะสำคัญคือ “ความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม” ควบคู่กับ “การคิดอย่างมีวิจารณญาณ” ในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (กัลยาณี ขาวจันทร์ คง และคณะ, 2567) นอกจากนี้ยังสนับสนุนแนวคิดของ Trilling & Fadel (2009) ที่เสนอว่า ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ และความรับผิดชอบ เป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21

2. ด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และยุทธศาสตร์

ผลการประเมินในด้านนี้แสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับนโยบายระดับชาติที่มุ่งเน้นการผลิตกำลังคนที่สามารถ

ตอบสนองต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ เสนาสี และคณะ (2567) ที่เห็นว่า สถาบันอุดมศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการ บูรณาการการเรียนรู้เพื่อสร้างทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง (High Potential Human Capital) ที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (Kriangsak Chareonwongsak, 2018)

3. ด้านหลักศาสนา

ในมิติทางศาสนา ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับ “ธัมมานุวัตรปฏิบัติ” และ “โยนิโสมนสิการ” ซึ่งแสดงถึงแนวโน้มของการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับกระบวนการผลิตบัณฑิตอย่างจริงจัง ผลนี้สอดคล้องกับงานของ ปวีตรา จีนากำเนิด และคณะ (2564) ที่ศึกษาแนวทางการพัฒนาจิตตามหลักพุทธศาสนาในระดับอุดมศึกษา และพบว่า การฝึกฝนจิตใจตามแนวทางของโยนิโสมนสิการและการฟังธรรม สามารถเสริมสร้างสติปัญญาและจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กิตติโสเม อ่ำชาญ และคณะ (2568) ที่ทำการศึกษาลักษณะ 4 กับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัญญาประดิษฐ์เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับนวัตกรรมและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ หลักกฏธรรม 4 ประการ ยังเป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ด้านกระบวนการทัศน์

ผลการศึกษายังพบว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นความสำคัญของการสร้าง “กระบวนการทัศน์เชิงสร้างสรรค์” ซึ่งส่งเสริมการคิดนอกกรอบและการเปลี่ยนแปลงทางบวก สอดคล้องกับแนวคิดของ Mezirow (2000) ที่กล่าวถึง “การเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลง” (Transformative Learning) ซึ่งเกิดจากการตั้งคำถามต่อกรอบความคิดเดิม และพัฒนาความเข้าใจใหม่ที่มีคุณค่าทางจริยธรรมและสังคม

5. สภาพพึงประสงค์โดยรวม

การที่ผลการวิจัยในทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับ “มากที่สุด” แสดงให้เห็นว่าสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมมีความคาดหวังสูงต่อการพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณลักษณะครบถ้วน ทั้งในด้านความรู้ คุณธรรม และความสามารถในการดำรงตนในสังคมร่วมสมัยอย่างมีคุณค่าและรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของ สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่เน้นการผลิตบัณฑิตเพื่อ “การเปลี่ยนผ่านประเทศสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” (MHESI, 2021) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ คอกโค และ ปิตยานุวัฒน์ ที่พบว่าในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าอย่างมากในการสนับสนุนมหาวิทยาลัยของไทย กลไกสำคัญประการหนึ่งคือการเปลี่ยนมหาวิทยาลัยของรัฐแบบดั้งเดิมให้เป็นมหาวิทยาลัยอิสระที่มีโครงสร้างการบริหารของตนเอง ภายใต้กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ การวิจัยและนวัตกรรมแห่งใหม่ การศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยกำลังเข้าสู่ช่วงใหม่ที่จะเน้นให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นเครื่องยนต์ขับเคลื่อนการเติบโตของประเทศ แม้ว่าการบริหารจะเปลี่ยนแปลงจากการรวมศูนย์เป็นเอกเทศ แต่การศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทยยังคงยึดมั่นในคุณค่าของการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ ภาษาและวัฒนธรรมไทย คุณธรรม และสถาบันพระมหากษัตริย์

สรุป

บทความวิจัยฉบับนี้นำเสนอประเด็นสำคัญเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มที่มุ่งพัฒนาปัญญาและคุณธรรมผ่านหลักศาสนา ซึ่งมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตที่มีทั้งความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรมอย่างสมดุล สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศและความต้องการของตลาดแรงงานยุคใหม่ อย่างไรก็ตาม แม้สถาบันอุดมศึกษาจะมีแนวนโยบายที่ชัดเจนในการบูรณาการหลักศาสนากับการจัดการศึกษา แต่ในทางปฏิบัติยังพบข้อจำกัดในกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นทฤษฎีมากกว่าการบ่มเพาะสติ ปัญญา และคุณธรรมอย่างแท้จริง จุดเน้นของการวิจัยอยู่ที่การศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิต โดยมีเป้าหมายเพื่อค้นหากลไกใหม่ที่สร้างสรรค์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงหลักศาสนาเข้ากับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การคิดเชิงผลิตภาพ และการคิดอย่างมีความรับผิดชอบ อันเรียกรวมว่า CCPR Model เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะพร้อมใช้งานจริงในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ บทความยังเน้นถึง

ความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองต่อแผนพัฒนาอุดมศึกษาฉบับใหม่ และความคาดหวังของตลาดแรงงาน ทั้งในด้านภาษา เทคโนโลยี และความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมทั้งชี้ให้เห็นถึงช่องว่างที่ต้องเติมเต็ม โดยเฉพาะการขาดระบบและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ยึดหลักศาสนาเป็นแกนกลางในการหล่อหลอมคุณลักษณะของบัณฑิต กล่าวโดยสรุป บทความวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตบัณฑิตให้มีความยืดหยุ่น เชิงปฏิบัติ และสอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศในอนาคต โดยมีหลักศาสนาเป็นฐานคิดหลักในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์อย่างยั่งยืนและมีจริยธรรม

ข้อเสนอแนะและแนวทางการนำไปใช้

จากผลการวิจัยเรื่อง “การศึกษาสภาพพึงประสงค์ของการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษากลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา” มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

ข้อเสนอแนะ

1. พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับคุณลักษณะเชิงสร้างสรรค์และคุณธรรม: จากผลการวิจัยที่แสดงถึงความสำคัญของคุณลักษณะของผู้เรียนที่มีแนวคิดเชิงสร้างสรรค์และมีพื้นฐานทางคุณธรรมตามหลักศาสนา ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้เน้นการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการกับการฝึกฝนทางจริยธรรมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเพิ่มเนื้อหาหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะ CCPR Student (Creative-Character-Productivity-Religious Values)
2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการผลิตบัณฑิต: ควรเปิดพื้นที่ให้ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้ใช้บัณฑิต และผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาและวิชาการ มีบทบาทในการวางแผนและประเมินผลการผลิตบัณฑิต เพื่อให้สถาบันสามารถปรับทิศทางการจัดการศึกษาให้ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมและศาสนาได้อย่างแท้จริง
3. พัฒนาศักยภาพของคณาจารย์ในด้านการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการคุณธรรม: คณาจารย์ควรได้รับการฝึกอบรมในด้านจิตวิทยาการสอน การใช้หลักศาสนาในบริบทปัจจุบัน และการพัฒนาแนวคิดสร้างสรรค์ เพื่อสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการผลิตบัณฑิตเชิงคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เชิงนโยบายระดับสถาบัน: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสามารถนำผลการวิจัยไปกำหนดเป็นแนวทางการออกแบบหลักสูตร การกำหนดคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ และปรับปรุงกระบวนการผลิตบัณฑิตที่เน้นความสมดุลระหว่าง “ปัญญา” และ “คุณธรรม” อย่างยั่งยืน
2. เชิงการประเมินคุณภาพ: ใช้แบบสอบถามที่พัฒนาไว้ในงานวิจัยเป็นต้นแบบในการประเมินความพึงพอใจและความพร้อมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตบัณฑิต ทั้งในด้านเนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอน และการฝึกปฏิบัติจริง
3. เชิงการวางแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคล: นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ มาสนับสนุนการออกแบบกิจกรรมพัฒนานักศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางประชากรศาสตร์และพื้นฐานศาสนา
4. เชิงขยายผลในเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษา: ผลการวิจัยสามารถประยุกต์ใช้กับเครือข่ายมหาวิทยาลัยในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาพระพุทธศาสนา และสามารถใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาแนวทางการผลิตบัณฑิตที่มีทั้งวิชาความรู้และคุณธรรมเป็นแกนกลางในบริบทของสังคมไทยและอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี ขาวจันทร์คง, พระครูสุเมธปริยัติคุณ, และเกษมา ศรีสุวรรณ. (2567). การพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพของสถานศึกษาเครือข่ายหัวไทร 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3. *วารสารครุศาสตร์ปัญญา*, 3(3), 74 – 87.
- กิตติโสภณ อ่ำชาญ, พระมหาปฐมภูมิ ปัญญาปฏิโพธิ (ช่างพล), พระครูประดิษฐ์บุญธรรม (โสภเชือก). (2568). หลักสี่ประการแห่งปัญญาและภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนในยุคปัญญาประดิษฐ์. *พุทธศาสนากับปัญญาประดิษฐ์*, 2(1), 281-292.
- กองนโยบายและแผน. (2566). รายงานการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการอุดมศึกษา พ.ศ. 2566. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. (2565). แผนด้านการอุดมศึกษาเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศ พ.ศ. 2564-2570 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2566-2570. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- ธนาคารโลก. (2555). การอุดมศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียง. กรุงเทพฯ: ธนาคารโลก สำนักงานประเทศไทย.
- ปวีตรา จินากำเนิด, วรวิมล เฟื่องพันธ์ และศุภครจิรา พรหมสุวิชา. (2567). แนวทางการใช้ประโยชน์แหล่งเรียนรู้ของจังหวัดตราดที่ส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารร้อยแก่นสาร*, 9(8), 368 – 382.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2563). พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัย เล่มที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 17). โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย. (2565). รายงานประจำปีการศึกษา 2565. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2557). *มาตรฐานการศึกษาด้านคุณภาพบัณฑิต*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุชาติ เสนาสี, วันเพ็ญ นันทะศรี, และทรัพย์ศิริธัญ จันทักษ์. (2023) องค์ประกอบภาวะผู้นำเหนือผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 6(1), 105-118. 10.14456/jra.2023.9
- สุวรรณีย์ คำมั่น. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาอุดมศึกษากับประเทศไทย 4.0. ใน *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (หน้า 45-60)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- อุดม คชินทร. (2559). การปรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อรองรับประเทศไทย 4.0. *วารสารการอุดมศึกษา*, 10(2), 1-12.
- Bodhi. tr. (2012). *The Numerical Discourses of the Buddha: A Translation of the Aṅguttara Nikāya* (A.II.145).
- Cantiello, J., Fottler, M. D., Oetjen, R. M., & Zhang, N. J. (2015). The impact of demographic factors on the utilization of health care services among the elderly. *The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 52, 1-10.
- Chaiwaing, K., Rattanavich, S., & Prayoonwong, P. (2019). Development of 21st century skills in higher education using CCPR model. *Journal of Education*, 20(2), 1-12.
- Chareonwongsak, K. (2018). *ASEAN's limitations in conflict resolution*. *International Security in the Asia-Pacific: Transcending ASEAN towards Transitional Polycentrism*, 85-98.
- Crocco, O. S., & Pitiyanuwat, S. (2022). *Higher education in Thailand*. In *International Handbook on Education in South East Asia* (pp. 1-24). Singapore: Springer Nature Singapore.
- Gervais, J., Massé, M., & Thibodeau, S. (2023). Critical thinking in education: From theoretical underpinnings to practical application. *Journal of Critical Studies in Education*, 15(1), 34-51.
- Hoxby, C. M., & Stange, K. M. (2020). Productivity in higher education: A problem of measurement. *The Journal*

- of Economic Perspectives**, 34(2), 95–120.
- Khatami, M., Ghazi, S. R., & Shabbir, M. N. (2022). Developing responsible citizenship through higher education curriculum. **Journal of Moral Education**, 51(2), 180–195.
- Mezirow, J. (2000). **Learning to think like an adult. Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress**, 3–33.
- MHESI, S. (2023). **Drivers for Financial Performance and Stability**. (Doctoral dissertation, Institute of Accountancy Arusha (IAA)).
- Sanmorino, A., & Karimah, K. (2021). Innovation and productivity: A new approach in higher education institutions. **International Journal of Educational Research**, 104, 101713.
- Sangkhamanon, S. (2022). Creativity development in Thai education: Challenges and strategies. **Thai Journal of Education**, 43(1), 55–72.
- Thadphoothon, J. (2022). Education for responsibility: Building ethical citizenship in a globalized world. **Global Education Review**, 9(2), 47–59.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). **21st century skills: Learning for life in our times**. John Wiley & Sons.